MERIDIAN CRITIC Nr.1 (Volume 26) 2016

Identitatea generaţiei a doua de imigranţi români din Spania. Studiu de caz

Ionela DABIJA
Institutul Limbii Române, Bucureşti

Abstract: The recent Romanian migration abroad is little known and studied scientifically, despite the fact that it is a current and largely debated topic, due to its social, economic and political consequences. Though it has a temporary character, it is almost certain that in the next decades it will turn into definitive migration, especially in case of the children who migrated together with their families or were born in the receiving countries. Clarifying and building the identity of the second generation of Romanians living in Spain is a phenomenon that deserves special analysis.The migrants' identity is understood as a result of intersectorial identification, which requires an interdisciplinary approach.
The present article tackles the identity of the second generation of migrants from the perspective of the intercultural and transnationalism paradigms and aims to answer the following questions: *what are the differences between the first and the second generations of migrants? why do some of the migrants' children declare themselves Spaniards? do they want to come back to their home country? do they speak Romanian? In what circumstances do they use the Romanian language?*
Keywords: *cultural identity, linquistic identity, the second generation of migrants; social worlds, migration, transnational spaces.*

Integrarea copiilor imigranţi în contextul educaţiei interculturale

Cercetările şi discuţiile în cadrul paradigmei interculturalităţii au apărut în ultimele decenii, ca răspuns la fenomenele globalizării şi ale migraţiilor umane internaţionale. Perspectiva interculturală presupune în primul rând recunoaşterea că realitatea este plurală, complexă, dinamică şi în schimbare, iar interacţiunea este parte integrantă a culturilor. Perspectiva interculturală înseamnă asigurarea respectului reciproc şi dezvoltarea unor comunităţi de indivizi marcate de diversitate culturală, cum ar fi comunităţile de minorităţi sau de imigranţi.

Diversitatea culturală este o caracteristică a societăţilor europene, unde existenţa diferitelor grupuri culturale în cadrul aceleiaşi entităţi statale necesită instituirea dialogului intercultural. Diversitatea este un „atribut intrinsec al socialului,

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

naturii şi culturii", ea a existat dintotdeauna şi va exista indiferent de voinţa indivizilor şi a grupurilor [Nedelcu, 2008:9].

Globalizarea şi comunicarea interculturală pun tot mai des în prim plan problematica identităţilor culturale din lumea postmodernă, dar si provocările la care sunt supuşi imiganţii şi societăţile gazdă. Interacţiunile multiple dintre culturile şi societăţile diferite au adus „renaşterea interesului pentru identităţile individuale, de grup şi colective" [Georgiu, 2010:14].

O definiţie mai complexă a termenului a fost dată de Micheline Rey pentru care „intercultural este în acelaşi timp semnul recunoaşterii diversităţii reprezentărilor, referinţelor şi valorilor; dialogului, schimbului şi interacţiunilor între aceste diverse reprezentări şi referinţe, al dialogului şi schimbului între persoanele şi grupurile ale căror referinţe sunt diverse, multiple, adesea divergente, al interogaţiei în reciprocitate, prin raport cu viziunea egocentrică din lume şi din relaţiile umane şi al dinamicii relaţiei dialectice de schimburi reale şi potenţiale, în spaţiu şi timp" [Rey, 1999:152].

Gestionarea pluralităţii reprezintă una dintre provocările majore ale societăţilor moderne, iar drepturile minorităţilor şi ale imigranţilor sunt un punct sensibil pe agenda politică a statelor democratice actuale. Chiar dacă la nivel internaţional se conturează un consens cu privire la legitimitatea acestora, posibila concurenţă între diferite comunităţi continuă să ridice probleme dificile, cum ar fi cea a drepturilor autohtonilor în raport cu drepturile grupurilor de imigranţi sau diaspora.

Obiectivul principal al educaţiei interculturale constă în pregătirea indivizilor şi a grupurilor pentru a percepe, a accepta, a respecta şi a experimenta alteritatea în contextul diversităţii culturale. În interacţiunile lor dintr-un context cultural, ei devin purtătorii unui model cultural nativ, internalizat prin educaţie, mod de viaţă, obiceiuri şi conduite cotidiene.

O dimensiune a educaţiei interculturale vizează elevii, autohtoni sau emigranţi, şi are ca obiectiv îndrumarea acestora către respectarea diversităţii, a toleranţei şi a solidarităţii. Migraţia şi educaţia interculturală sunt două concepte care prezintă la ora actuală un interes deosebit în cercetarea academică, dar şi la nivelul politicilor publice de integrare educaţională a imigranţilor, în special datorită prezenţei copiilor imigranţilor în şcolile ţărilor gazdă din Europa.

În viziunea lui Rey „educaţia interculturală este calea obligatorie a unei educaţii pentru o dezvoltare solidară şi pentru o educaţie a drepturilor omului care tinde să depăşească etnocentrismul" [Rey, 1999:164]. Autorea conchide că „drepturile omului, apropierea interculturală ne dau o nouă şansă de a trece de la o logică „mono" la o logică a „inter-"ului, condiţie *sine qua non* a unei dezvoltări planetare echitabile" [Rey, 1999:197].

Fenomenul migraţiei are repercusiuni directe asupra educaţiei interculturale. De cele mai multe ori, migraţia antrenează migrantul în „încorporarea şi interpretarea trăsăturilor culturii, ea însăşi diversă, plecând de la propriul său context şi propriile sale repere culturale" [Perregaux, 1999:97]. Mai exact, migrantul aflat într-un context cultural multiplu va fi pus în faţa unor conflicte culturale, care vor genera adaptarea şi în final integrarea în noua societate. Abou [1981] crede că „totuşi conştiinţa apartenenţei sale la societatea de origine nu are nimic static, şi, dacă ea poate fi diferită

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

la fiecare individ, se schimbă de asemenea de-a lungul generaţiilor. Primii imigranţi vor reinterpreta după schemele culturii de origine trăsăturile culturale ale societăţilor receptoare pe care trebuie să le adopte, în timp ce descendenţii lor vor reinterpreta, după schemele noii culturi, trăsăturile moştenite de la părinţi" [Perregaux, 1999:97].

Comportamentul migranților este orientat de valorile, normele și reprezentările dominante ale societății de origine în care au locuit, iar odată ajunși într-un mediu socio-cultural nou se confruntă cu multiple bariere de comunicare generate în mare parte de necunoașterea limbii, evident cu efecte asupra procesului de adaptare și integrare.

Copiii imigranți sosesc la școală în noua țară gazdă cu limba și cultura lor de origine, cu propriile repere culturale. Perregaux [1999:84] argumentează că „procesele de enculturaţii, construirea primei sale culturi (sau a primelor sale culturi) şi influenţa acesteia în procesele de adaptare (de aculturaţii) la noul mediu şcolar şi în procesele de învăţare sunt foarte importante".

O dată cu intrarea în țara de imigrare sau societatea gazdă, imigrantul, adult sau copil, începe un proces de adaptare care este influențat, în ceea ce privește durata și intensitatea, de diferiți factori, cum ar fi, locul și rolul imigrării în țara primitoare, motivația imigrării, faptul de a alege în mod deliberat sau a se supune migrației ca obiectiv principal al grupului familial din care face parte, durata și motivația proiectului migratoriu, statutul social și economic în societatea gazdă, statutul socio-economic și profesional pe care l-a avut în țara de origine, inserția școlară sau profesională, spațiul în care locuiește, vârsta, faptul de a fi singur sau în familie.

De obicei, copiii imigranților experimentează efectele pozitive ale aculturației, caracterizate prin îmbogățirea personalității și a creativității. Prin contactul cu școala și cultura din țara primitoare ei sunt supuși unei adaptări constante și frecvente care solicită o reorganizare culturală.

Școala, ca instituție în care intră în mod direct copilul imigrantului, are o influență majoră în implementarea sistemului de valori culturale, sociale și politice locale, fiind considerată o forță asimilatoare foarte puternică. Unele teorii consideră că imigranții sunt asimilați de către noua societate pe o perioadă de două sau chiar trei generații, iar la finalul acestui proces de asimilare nu mai sunt vizibile diferențele dintre noii veniți și copiii lor. Alte teorii spun că procesul de asimilare conduce la abandonarea de către toate părțile implicate a unor elemente ale propriei culturi și identități și preluarea altor elemente din cultura țării primitoare, astfel rezultând o nouă cultură. Dar aceste teorii nu au fost validate de realitate, deoarece și după câteva generații încă se pot observa diferențele culturale între imigranți și copiii lor si societatea gazdă.

Familiile de migranți stabilite în societatea primitoare se vor confrunta cu o reconfigurare a valorilor proprii, necesară adaptării și integrării în societatea gazdă. Procesul de aculturație trece prin etape diverse și complexe care sunt dificil de parcurs. Adaptarea cere învățarea limbii locului de primire, a codurilor sociale și adoptarea unor atitudini diferite. Adaptarea migranților nu este liniară, schimbările se vor produce în mod diferit pentru fiecare sector al vieții socio-profesionale și familiale. Fiecare membru al familiei va avea procesul lui de adaptare, ceea ce poate genera conflicte interioare.

Școlarizarea copilului imigrant depinde foarte mult de relația familie-școală. De obicei, părinții sunt puțin familiarizați cu instituțiile școlare și sistemul educational

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

din ţara gazdă, iar acest aspect îi pune într-o situaţie de insecuritate, care ulterior va fi transmisă copiilor. Aflat în situaţia de emigrare, copilul se dezvoltă într-un univers socio-cultural divizat, în sânul căruia va trebui să dobândească ceea ce Camilleri [Perregaux, 1999:110] denumea „identităţi conciliabile". Rupturile şi depărtarea spaţială specifice situaţiilor de emigrare, precum şi modificările punctelor de reper familiare, reconstrucţia identitară şi culturală a copilului vor avea importanţă în viaţa sa şcolară din ţara gazdă.

Internaţionalizarea fenomenului migraţiei a avut efecte importante asupra mediului social şi economic, asupra populaţiilor şi implicit asupra educaţiei interculturale. „Politica lingvistică este de o importanţă majoră din punctul de vedere al accesului la educaţia elementară şi al urmărilor la nivelul secundar, profesional şi superior, precum şi al comunicării inter-etnice şi internaţionale" [Rey, 1999:167].

Rey [1999] consideră că o educaţie democratică, ancorată în realităţile sociale şi economice actuale, trebuie să aibă în vedere limbile materne pe care copiii le vorbesc în familie, limbile comunităţilor lingvistice minoritare sau marginalizate, limbile migranţilor, studiul precoce al limbilor străine, precum şi dezvoltarea plurilingvismului.

Politica şcolară referitoare la studiul limbilor materne şi minoritare are consecinţe care depăşesc aspectele propriu-zis lingvistice. Efectul unor astfel de politici determină raporturile sociale şi modelează comportamentele copiilor migranţi, ale celor care aparţin grupurilor etnice minoritare şi ale viitorilor adulţi.

În viziunea lui Rey [1999], bilingvismul şi plurilingvismul prefigurează societatea de mâine care va fi plurilingvă, pluriculturală şi hibridă, iar „adevărata interculturalitate presupune cunoaşterea limbii celuilalt" [Beheydt, Demeulenaere, 2005:86].

Diversitatea lingvistică, la fel ca cea culturală, nu atrenează neapărat conflictul identitar, dar se impune condiţia, ca şi una şi cealaltă să fie deschise în domeniul cooperării sociale, şi nu în acela al competiţiei [Francard, Blanchet, 2005:338].

A deveni bilingv înseamnă automat a deveni bicultural, ceea ce presupune integrarea a două culturi în propria identitate. „Bilingvul în devenire nu dezvoltă două identităţi culturale, ci integrează două culturi într-o singură identitate. Iar această integrare nu se poate realiza în mod armonios decât într-un mediu care permite dubla apartenenţă culturală şi care recunoaşte multiculturalitatea drept o valoare umană şi socială" [Beheydt, Demeulenaere, 2005:91].

Contactul pe care copilul bilingv imigrant îl întreţine cu cele două limbi pe care le vorbeşte este dat fie de contexul în care se află – prima limbă este vorbită acasă, iar a doua limbă la şcoală, fie de o persoană anume – prima limbă vorbită cu mama, iar cea de-a doua cu tatăl sau invers. Totuşi, se întâmplă rar ca o persoană să beneficieze de şanse egale sau de contacte egale calitativ şi cantitativ în privinţa ambelor limbi. În realitate, doar una dintre limbi este stăpânită mai bine decât cealaltă, acest lucru datorându-se de cele mai multe ori contextului socio-cultural şi familial.

Practicile transnaţionale în contextul migraţiei internaţionale

Transnaţionalismul reprezintă o temă de interes academic, cu evoluţii spectaculoase în sociologie, ştiinţe politice, relaţii internaţionale, antropologie, studii de gen, studii etnice, studii culturale şi ştiinţe ale educaţiei. Cercetările asupra comunităţilor

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

transnaţionale se referă în mod explicit la fluxurile de capital, la relaţiile comerciale, la cetăţenie, reţele sociale, circuite de migraţie, identitate şi politici publice. În centrul acestor preocupări, transnaţionalismul este studiat totodată ca morfologie socială, ca un tip de conştiinţă şi ca mod de reproducere culturală şi de capital [Vertovec, 2004].

Transnaţionalismul se referă la multiple legături şi interacţiuni între diverşi actori sociali şi instituţii dincolo de graniţele unui stat naţiune. Practicile transnaţionale ale migranţilor transformă fundamental structurile sociale, politice şi economice, simultan cu locurile de origine şi cele de rezidenţă [Vertovec, 2009]. Conceptul de „transnaţionalism" este unul relativ recent. Cercetătorii din domeniul sociologiei migraţiilor umane au subliniat că imigranţii păstrează contactele cu membrii familiei şi prieteni sau cunoştinţe din ţara de origine, în special prin corespondenţă şi trimiterea de remitenţe.

Aşa cum afirmă unul dintre specialiştii care au adus o contribuţie notabilă în cercetarea acestui fenomen, Sandu Dumitru [2010:144], „transnaţionalismul nu este exclusiv un domeniu al realităţii, precum viaţa economică, cea culturală sau cea socială. Este mai degrabă o perspectivă în care accentul se pune pe modele socioculturale care circulă dincolo de graniţe, construite între agenţi sociali din ţări diferite, sau pe relaţiile în care principalii actori, diferiţi de structurile statale comunică dincolo de containerul structurilor statale".

Definim transnaţionalismul ca un „proces prin care imigranţii construiesc şi susţin relaţii sociale multiple care leagă societăţi de origine şi de destinaţie. Numim aceste procese „transnaţionalism" pentru a sublinia că mulţi imigranţi ai acestor timpuri construiesc câmpuri sociale peste graniţele geografice, culturale şi politice. Imigranţii care dezvoltă şi menţin multiple relaţii familiale, economice, sociale, organizaţionale, religioase şi politice, care depăşesc graniţele pot fi numiţi *transmigranţi.* Un element esenţial al transnaţionalismului este dat de multiplicitatea implicărilor pe care transmigranţii le au atât în societăţile de origine, cât şi în cele de destinaţie. De obicei, transmigranţii folosesc termenul de „acasă" pentru societatea lor de origine, chiar şi atunci când, în mod clar, au o casă şi în ţara de rezidenţă" [Basch, Schiller, Blanc, 1994].

Caracteristica esenţială pe care o pune în evidenţă abordarea transnaţională este dată de faptul că din interacţiunile între imigranţi şi comunităţile lor de origine rezultă *câmpuri sociale*, înţelese ca „seturi de reţele interconectate de relaţii sociale prin care idei şi practici sunt schimbate, organizate şi transformate" [Levitt, Schiller, 2004].

Similar, spaţiile transnaţionale pot fi definite „drept cadre solide, stabile, plurilocale şi instituţionalizate, construite din obiecte materiale, din practicile sociale ale vieţii cotidiene, şi ca reprezentări simbolice structurate de către viaţa indivizilor şi care în acelaşi timp o structurează pe aceasta" [Pries, 2003].

Atât „transnaţionalismul", cât şi „diaspora" sunt două concepte importante utilizate în dezbaterile politice publice şi cercetările sociologice referitoare la migraţia internaţională. În timp ce „diaspora" este un concept vechi, „transnaţionalismul" este un concept mai nou dezbătut nu numai în intervenţiile publice, ci şi în analizele academice, în contextul globalizării, al multiculturalismului şi interculturalismului actual.

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

Într-adevăr, nu toate situaţiile de migrare internaţională se vor constitui în ansambluri durabile care să poată fi numite *diaspora*, deoarece aceasta se constituie numai dacă sunt reunite condiţiile apropriate exprimate mai sus. În timp ce termenul *diaspora* se referă întotdeauna la o comunitate sau la un grup şi a fost frecvent folosit în istorie şi studii literare, conceptele de „transnaţionalism" şi „spaţii transnaţionale" se referă la procesele care transcend graniţele internaţionale şi, prin urmare, descriu fenomene mai abstracte din ştiinţele sociale. „Transnaţionalismul" este un concept mai precis şi mai adecvat dinamicii migraţiei transfrontaliere. Între altele, *diaspora* se referă la o populaţie stabilă, într-un anumit spaţiu, în interiorul anumitor frontiere geografice, pe când *transnaţionalismul* are în vedere interacţiunile, fluxurile de semnificaţii şi experienţe între diferite culturi şi comunităţi, dincolo de frontierele politice sau geografice. Acest tip de abordare este mai adecvat „cetăţeniei postanţionale" şi tipului de civitate promovat de Uniunea Europeană [Bîrzea, 2005]. În ultimă analiză, Uniunea Europeană poate fi descrisă ca un ansamblu de spaţii transnaţionale, a căror construcţie şi gestionare implică o nouă concepţie şi o nouă viziune asupra spaţiului public.

Problematica *identităţii* migranţilor poate fi dezvoltată şi dintr-o perspectivă transnaţională. Multe dintre analizele referitoare la aspectele culturale ale transnaţionalismului se bazează pe noţiuni de „melanj" şi „hibriditate" culturală pentru a explica procesele identitare ale migranţilor. Din punct de vedere transnaţional, aceste schimbări de identitate provin din mobilitatea transfrontalieră a persoanelor, care este, în sine, mereu înglobată în alte fluxuri de idei şi de bunuri [Bauböck, Faist, 2010:22].

Transnaţionalismul şi identitatea sunt două concepte care în mod inerent se juxtapun. Acest lucru se datorează faptului că reţelele transnaţionale de schimb şi de participare pe care migranţii le construiesc îşi au bazele în percepţia identităţii comune, adesea bazată pe un loc comun de origine şi trăsături lingvistice şi culturale asociate cu aceasta. Astfel de reţele „sunt marcate de pattern-uri de comunicare sau schimb de resurse şi informaţii, împreună cu participarea la activităţi socio-culturale şi politice. Pe de altă parte, în randul anumitor categorii de migranţi contemporani, identităţile anumitor indivizi sau grupuri de oameni sunt negociate în cadrul *lumilor sociale* care se întind pe mai mult de un singur spaţiu" [Vertovec, 2001:573]. *Lumile sociale* îşi au originea în fenomenologia lui Alfred Schutz [1967] şi sunt înţelese ca „structuri specifice de experienţă asociate unor actori specifici" [Sandu, 2010:20].

Dacă la începuturile cercetărilor migraţiei din anii 1920-1930, o mare parte dintre acestea au avut tendinţa să se axeze asupra modalităţilor în care migranţii se adaptează sau sunt excluşi social din locurile în care migrează, în ultimele două decenii s-a dezvoltat o nouă abordare asupra migraţiei care pune accent pe ataşamentul migranţilor faţă de familie, comunitate şi tradiţii din ţările lor de origine.

Această nouă tendinţă de cercetare a migraţiei internaţionale s-a datorat în mod special dezvoltării accelerate a tehnologiilor de transport şi comunicare. Astfel, „transnaţionalismul actual a evoluat în ultimii ani în lumina circumstanţelor politice şi economice schimbătoare din ţările de origine ale migranţilor şi din ţările primitoare" [Vertovec, 2001:573].

În acest context, reţelele de migranţi astfel create au posibilitatea de a trăi o viaţa dual㠖 atât în ţara gazdă, cât şi în cea de origine. Migranţii care formează reţelele

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

transnaționale sunt adesea bilingvi, migrează cu ușurință între culturi diferite, adesea au locuințe în ambele țari și dețin interese economice, politice și culturale care necesită prezența fizică în ambele societăți, cea de origine și cea primitoare.

Sandu [2010] face o analiză a migrației românești recente din Spania și analizează fenomenul pornind de la conceptele de „lumi sociale", „spații transnaționale" și „orientări identitare a migranților". El spune că migranții care provin din aceeași comunitate/regiune/societate au tendința de a trăi în proximitate și formează „lumi sociale", adică „spații de viață puternic instituționalizate - formal sau informal – sub aspectul modurilor de gândire și acțiune, cu o puternică amprentă identitară" [Sandu, 2010:19]. Imigranții care trăiesc în proximitate formează rețele sociale interpersonale sau lumi sociale structurate.

Astfel, lumile sociale pot fi văzute ca „spații de viață în care moduri de specifice de acțiune, gândire și evaluare conferă identitate la nivel sporit actorilor grupali. Sunt spații de viață cu un grad ridicat de instituționalizare și construcție identitară " [*Ibidem*, 2010:20]. Existența „*lumilor sociale",* ca reper identitar mixt presupune câteva condiții, și anume: un grup social cu o identitate socioculturală comună și moduri instituționalizate de acțiune și cogniție. „Modurile standardizate de face, a gândi și a evalua dau conținutul instituționalizării" [*Ibidem*]. În ceea ce privește *orientarea identitară* a imigranților spre „casă" în cadrul spațiilor transnaționale, Sandu [2010] identifică, în cazul românilor imigranți din Comunitatea Madrid, patru tipuri de orientare identitară cu relevanță pentru patru tipuri de transnaționalism, cu configurații diferite ale comportamentelor de orientare spre locul de origine.

Criteriile care au stat la baza definirii celor patru tipuri identitare sunt remitențele, comunicarea cu cei de acasă și manifestarea revenirii în țară. Cele patru orietări identitare identificate de Sandu [2010] sunt preponderent spre România, preponderent spre Spania, ambivalent spre Spania și România și fără atașament față de vreunul dintre cele două spații.

Steven Vertovec [2004] analizează modificările/schimbările care apar din punct de vedere transnațional în ceea ce privește activitățile migranților și stilurile lor de viață. Mulți migranți contemporani interacționează și chiar prestează activități care îi leagă de alții, de familie, co-săteni, alți membri ai congregațiilor religioase, și care își trag rădăcinile în alte state decât cele în care migranții își au reședința. În urma acestor interacțiuni apar schimbări profunde și de durată în diferite domenii ale vieții, cum ar fi identitatea colectivă.

Cele mai multe studii consacrate transnaționalismului migranților descriu aspecte de „*morfologie socială"* [Vertovec, 2004:7]. Experții din acest domeniu au tendința de a cerceta „natura și funcția rețelelor sociale, familiile și gospodăriile imigranților, comunitățile etnice și identitățile lor, relațiile de putere care însoțesc genul și statutul, modele de schimb economic și sistemele de organizare politică" [*Ibidem*].

Practicile transnaționale sunt stimulate și încurajate de procesul globalizării. La rândul lor, aceste practici migraționiste transnaționale vor spori și amplifica procesele de transformare sociale, economice și politice. Legăturile transnaționale afectează migranții mai mult ca niciodată, mai ales practicile de construire, menținere și negociere a identităților colective. Acest detaliu are o influență semnificativă asupra

BDD-A26605 © 2016 Editura Universității din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

culturii şi identităţii aşa numitei „a doua generaţie de migranţi", sau asupra copiilor celor care au migrat.

Identitatea imigranţilor în contextul intercultural

Identitatea are multiple sensuri, iar dezbaterile asupra conceptului se regăsesc în cercetări care vizează studii de gen, etnicitate, nationalism, imigraţie, culturale şi identităţi politice.

Identitatea este strâns legată de specificul fiinţei şi naturii individului, de elementele unice care îl caracterizează şi în acelaşi timp îl diferenţiază de alţi indivizi, fapt pentru care identitatea se construieşte prin confruntarea între *sine* şi *alteritate*. În acest context, putem defini identitatea, ca „un fenomen social complex care rezultă din negocieri constante între factori de ordin personal, sociali şi instituţionali" [La Barbera, 2015:9].

Identitatea este, de fapt, un construct care nu este niciodată determinat sau fix, ci se află într-o permanentă dinamică şi transformare. Identitatea individului este supusă unor transformări succesive pe măsura creşterii complexităţii interrelaţionărilor cu alţi indivizi din cadrul grupului din care face parte, respectiv dintre diferite grupuri sociale. Astfel, dinamica eforturilor pentru integrarea într-un context social nou şi de identificare a statusurilor şi rolurilor specifice este mult mai mai complexă în cazul imigranţilor.

Conform sursei deja citate mai sus „identitatea este rezultatul a două procese principale, şi anume *auto-reptrezentarea* şi *clasificarea socială*. Din aceste procese reiese sentimentul de diferenţiere faţă de ceilalţi, recunoaşterea propriei diferenţieri, sentimentul de apartenenţă, şi resortul mecanismelor ulterioare de includere şi excludere, acestea din urmă fiind create, menţinute şi consolidate de politicile publice" [*Ibidem*].

Termenul de *apartenență* este folosit de mulţi autori ca un substitut sinonim pentru *identitate*, mai ales atunci când este vorba despre o identitate colectivă. Perspectivele constructiviste şi interacţioniste susţin că identitatea este un fenomen conştient, rezultatul unei strategii individuale sau de grup [Blanchet, Francard, 2005:44].

Sentimentul de apartenenţă este definit de Blanchet şi Francard [*Ibidem*] ca fiind „conştiinţa individuală a împărtăşirii uneia sau mai multor identităţi colective, conştiinţa de a aparţine unuia sau mai multor grupuri de referinţă cu care individul a ajuns să aibă în comun un anumit număr de trăsături identitare, cum ar fi valorile, modele comportamentale şi interpretative, simboluri sau cunoştinţe împărtăşite în cadrul grupului".

Sentimentul de apartenenţă se construieşte printr-un proces amplu de *identificare,* care constă în „recunoaşterea unei persoane în funcţie de anumite semne în vederea încadrării sale într-o categorie; simpla percepere a unei persoane provocând automat, chiar în mod inconştient, clasarea sa într-o categorie semnificativă din punct de vedere cultural" [*Ibidem*]. Identităţile la care trimit sentimentele de apartenenţa sunt *reprezentări sociale* sau cunoştinţe elaborate şi împărtăşite colectiv şi empiric.

Întâlnirile şi interacţiunile dintre indivizi care aparţin unor diferite culturi sunt concepute în termeni dinamici şi relaţionali, care necesită din partea lor capacitatea de a defini, a plasa şi a negocia, între anumite limite, propria apartenenţă şi propria identitate culturală. Practic aceste situaţii definesc starea de interculturalitate în care se

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

află pe de o parte, populaţiile de migranţi din societăţile gazdă, iar, pe de altă parte, localnicii care trebuie să facă faţă întâlnirilor şi comunicării cu „străinii".

Identitatea migranţilor în context cultural se caracterizează prin următoarele elemente: *un proces de dezinstituționalizare*, *tranziția de la identitate la simpla aderare* şi *dinamica privind re-simbolizarea* [Bombelli, 2015:15].

Imigranţii părăsesc ţara de origine şi aleg ca destinaţie un alt loc, fie temporar, fie permanent, cel mai adesea din cauza unor condiţii ce ţin de aspectele economice, sociale şi politice. O dată cu ei emigrează şi identităţile lor, care vor trece printr-un proces îndelungat de re-adaptare culturală la noul spaţiu. Ei vor adopta strategii de *re-construcţie* şi *re-articulare* identitară la noul context social, cultural, economic şi politic.

Negocierea identității poate fi definită ca „*procesul prin care imigranții mențin legături emoționale, relaționale și instituționale cu familia, grupul, religia și cultura din țara de origine, dar în același timp se străduiesc să facă parte din contextul social și politic al țării de primire*" [La Barbera, 2015:9].

Negocierea este metoda utilizată pentru gestionarea conflictelor de identitate, precum şi a conflictelor de valori. Oricine abandonează ţara de origine pe calea emigrării ştie deja că trebuie să abandoneze unele expresii ale identităţii culturale pentru a se integra în ţara gazdă. Dorinţa de supravieţuire în ţara gazdă face ca migranţii să accepte limitele propriilor identităţi şi să negocieze forme de convieţuire cu alte identităţi [Viola., 2015:26.]

În contextul unei societăți multiculturale, negocierile identităților conduc la o *hibridizare culturală.* Acest proces necesită o mai lungă perioadă de timp în crearea unei noi forme culturale şi nu poate fi configurată ca o negociere în termeni contractuali. Viaţa socială generează noi identităţi, care au la bază un fundament din trecut, dar care se modifică în contact cu noi spaţii socio - culturale diferite.

În cazul imigrării, o identitate culturală nu numai că cere un alt grup cultural de recunoaştere, dar şi mai mult, solicită dreptul de a deveni parte a comunităţii politice din ţara gazdă. Recunoaşterea înseamnă o cerere de participare, cu drepturi și obligaţii egale. Dialogul intercultural nu se termină o dată cu intergarea, el continuă în interiorul comunităţii politice, devenind un dialog permanent [Viola., 2015:30-34].

Studiu de caz: Identitatea generaţiei a doua de imigranţi din Spania în context transnaţional

Migraţia românească în străinătate de data recentă, deşi este un fenomen despre care se vorbeşte foarte mult în ultima vreme, totuşi este puţin cunoscut şi cercetat. Sunt puţine cercetările sociologice care să arate cine sunt imigranţii români care au ales calea străinătăţii, cum s-au integrat ei în societăţile gazdă, cât de des comunică cu cei din ţară sau dacă doresc să revină vreodată „acasă". Chiar dacă are la bază un caracter termporar, aproape cu certitudine se va transforma în următoarele decade în migraţie definitivă, mai ales în rândul copiilor care au migrat odată cu famiile lor sau care s-au născut în ţările primitoare.

Cercetările asupra migraţiei internaţionale au demonstrat că aproape întotdeauna migranţii păstrează diferite forme de contact cu alţi semeni şi instituţii din ţara de origine. Se constată totodată „tendinţa de temporalitate, de instituire a unui model circular în care

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

migrantul stabileşte o şedere permanentă în ţara de origine şi apelează la perioade intermitente de migraţie în afara ţării lor de origine" [Valtolina, 2013:86].

Practicile şi valorile de tip transnaţional se regăsesc în domeniul migraţiei nu numai pe spaţii de viaţă (familie, muncă, prieteni, viaţă religioasă etc.), ci şi pe *spaţii identitare*. Sandu Dumitru [2010] a identificat patru *categorii identitare* ale imigranţilor români din Spania: identificare dominantă cu România; identificare dominantă cu Spania; identitatea de tip ambivalent (şi cu România şi cu Spania, şi identitatea imigranţilor care nu se simt legaţi nici de România şi nici de Spania. Studiul realizat de Sandu Dumitru [2010:141] susţine ideea „diferenţierii transnaţionalismului imigranţilor pe *spaţii identitare"* care au la bază experienţe de viaţă diferite, schimbarea grupurilor de referinţă, contactul cu o cultură nouă dominantă şi procese de adaptare la societatea primitoare.

Modelul migraţiei românilor în Spania a început cu plecarea unuia dintre adulţi în căutarea de oportunităţi economice mai bune, după care şi-a adus şi restul familiei, adică copiii şi partenerii de viaţă. Dar, după cum se ştie din datele statistice, populaţia românească care a emigrat în Spania era de vârstă tânără între 25 şi 39 de ani, ceea ce a dus la apariţia unei generaţii de copii de origine română născuţi în ţara gazdă. Conform datelor de la Ministerului Educaţiei, Culturii şi Sportului din Spania referitoare la elevii străini din sistemul preniversitar spaniol, pentru anul şcolar 2014-2015 au fost şcolarizaţi 99.400 elevi de origine română, cu vârste de la 3 la 18 ani, însemnând 13,95% din totalul elevilor străini şcolarizaţi în sistemul educaţional spaniol.

În acest context se naşte cea de-*a doua generaţie de imigranţi* [Mannheim, 1990] români în Spania, cu multe necunoscute la nivel identitar, încă necercetate.

Conceptual vorbind, *cine este a doua generaţie de imigranţi* şi care sunt limitele temporale ale unei generaţii? Termenul *generaţie* se referă aici la sensul său pur biologic de succesiune de descendenţi în linie dreaptă. A caracteriza o populaţie plecând de la afilierea ei implică ideea că statutul de imigrant se transmite de la părinţi la copii cu o serie de caracteristici de ordin social şi cultural.

Subiectul cercetării prezente, analizat în contextul interculturalităţii şi al transnaţionalismului, abordează migraţia internaţională a numeroase familii de români din ultimii 10 ani. Fiind un fenomen nou pentru România, cercetările de până acum s-au centrat mai mult pe motivaţiile emigrării românilor şi pe analiza dimensiunilor referitoare la remigraţia lor în condiţiile crizei economice din ultimii ani [Sandu, 2009, 2010; Anghel şi Hortvan, 2009], şi mai puţin pe familiile şi copiii acestora (a doua generaţie de migranţi) cu toate implicaţiile migraţiei asupra aspectelor importante ale vieţii lor.

Cercetările din SUA şi Europa Occidentală, din domeniul migraţiei internaţionale, au demonstrat că există diferenţe, în ceea ce priveşte construcţia şi negocierea identităţii, între prima generaţie de imigranţi şi generaţia a doua. Integrarea timpurie într-o altă cultură diferită de cea a părinţilor duce la o „hibridizare identitară" la generaţia a doua de imigranţi. Identităţile se contruiesc dialogic, prin interacţinea dintre indivizi şi prin recunoaşterea de către ceilalţi. Cu atât mai mult în cazul copiilor imigranţilor numai putem vorbi de identităţi pure, ci de identităţi hibride, precum şi de faptul că ei „joacă diferite identităţi în care se simt în siguranţă, în funcţie de context, mergând până la a nega identitatea ţării natale" [Valtolina, 2013].

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

Analiza literaturii de specialitate din ultima vreme indică o preocupare de cercetare a identității și identificării imigranților. Astfel, conform datelor unui studiu longitudinal, realizat în perioada 2008-2012 de către Institutul de cercetare universitară Ortega y Gasset și Universitatea Princeton, imigranții din generația a doua, adică cei născuți în Spania, sau veniți înainte de implinirea vârstei de 12 ani, printre care și români, se consideră în proporție de 50% spanioli. Rezultatele altei cercetării, *Children and Teens on Transnational Migration: The Experience of Children Migrating from Romania to Spain with Their Families* [2013], au arătat că la nivelul familiilor de români din Comunitățile Madrid și Catalunya există un interes deosebit pentru prezervarea culturii, limbii, tradițiilor și istoriei țării de origine. Școala are un rol cheie în integrarea copiilor români, fiind prima instituție unde are loc întâlnirea cu cultura țării gazdă. Datele cercetării arată că majoritatea copiilor imigranților români nu-și doresc să revină în țara de origine, mai ales dacă migrația a intervenit la o vârstă foarte mică, s-au născut în Spania sau fac parte din familii mixte.

Toate cercetările arată că vârsta la care are loc migrația copiilor, durata ședерii lor și proiectele familiei pentru viitor determină gradul de integrare în societatea gazdă, percepția asupra identității culturale și dorința de a cunoaște sau de a reveni în viitor în țara de origine.

Ipoteza de la care am plecat în cercetare s-a construit în jurul ideii că *în cazul copiilor imigranților români din Spania, născuți în țara gazdă sau care au emigrat la vârste timpurii, se manifestă o relaționare mai redusă cu elementele specifice țării de origine; peste caracterul identitar cultural dobândit în familie se suprapun puternice elemente ale culturii de împrumut, iar în acest context, consecința pe termen lung fiind pierderea identității culturale românești și scăderea intensității dorinței de revenire în țara de origine.*

Apartenența la identitatea culturală a țării de origine reprezintă o dimensiune cheie în studiul imigranților. Distanța față de identitatea culturală de origine a imigranților se va mări pe măsură ce scade intensitatea contactelor cu țara de origine, pe măsură ce trece timpul petrecut în țara gazdă și o dată cu integrarea socială în statul gazdă. Studiile arată că identitatea culturală în rândul copiilor de imigranți, generația a doua, suportă mai multe transformări, mergând până la a fi asimilați total de către cultura dominantă, iar o dată cu trecerea timpului aproape că nu vor mai exista diferențe între ei și copiii nativi. Felul în care copiii imigranților români înțeleg propria identitate, o construiesc dialogic și o manifestă constituie tot atâtea aspecte importante ale cercetării. Se consideră ei români sau nu?; mai au legături cu țara de origine a lor sau a familiei lor?; vor dori să cunoască țara de origine, limba și cultura sau să revină vreodată? Acestea sunt întrebări contextuale la care se vor afla răspunsurile pe cele mai importante dimensiuni vizate în cercetare.

Conform datelor statistice afișate de către Ministerul Educației din Spania pentru anul școlar 2011-2012 au fost școlarizați 97.587 elevi de origine română, în anul 2012-2013 aceștia au fost în număr de 98.908, în anul școlar 2013-2014 însumau un total de 98.590, iar în anul școlar 2014-2015 se înregistrau 99.400 de elevi de origine română imigranți în sistemul preuniversitar spaniol, ceea ce înseamnă 13,95% din totalul elevilor străini.

BDD-A26605 © 2016 Editura Universității din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

Cercetarea realizată a surprins profilul identitar al generaţiei a doua de imigranţi români din Spania în contextul procesului transnaţionalităţii aşa cum a fost explicat anterior. Au fost aplicate în total 964 de chestionare, pe două grupuri de respondenţi formate din 602 elevi români şi 362 de părinţi români, imigranţi din Spania, din 6 comunităţi autonome (Madrid, Catalunya, Asturias, La Rioja, Valencia şi Murcia).

Cercetarea a urmărit mai multe dimensiuni la ambele grupuri investigate, după cum urmează: *dimensiunea lingvistică, dimensiunea transnaţională, dorinţa de revenire în ţara de origine, orientarea identitară, dimensiunea identităţii culturale, educaţia şi dimensiunea interculturală.*

Datele colectate din teren arată că 52% dintre elevii români participanţi la cercetare s-au născut în România, iar 41,4% s-au născut în Spania. Se remarcă delimitarea generaţiei a doua de imigranţi, adică aceşti copii care au emigrat la vârste foarte mici sau care s-au născut în ţara gazdă (fig. nr. 1).

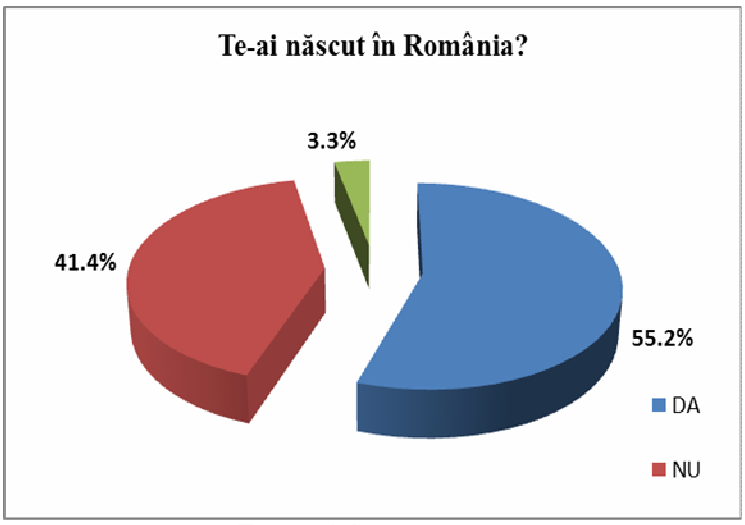

Fig. nr. 1. Locul naşterii

- Experienţa emigrării în cazul copiilor români din Spania s-a produs între anii 2000 şi 2015. Din diagramele de mai jos se observă valurile de migraţie din anii 2004-2010 (78% au emigrat în perioada indicată). În perioada 2008-2009, când a început criza economică, se înregistrează o scădere a fluxului de emigraţie românească către Spania, probabil şi o remigraţie în ţara de origine. De la 13,8% în 2007, fluxul a scăzut la 5,8% în 2008, fiind cea mai mică rată din intervalul 2004-2010. Vârful maxim de migraţie a fost atins în 2006, când 16,1% dintre copiii români chestionaţi au emigrat în Spania (fig. nr. 2).

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

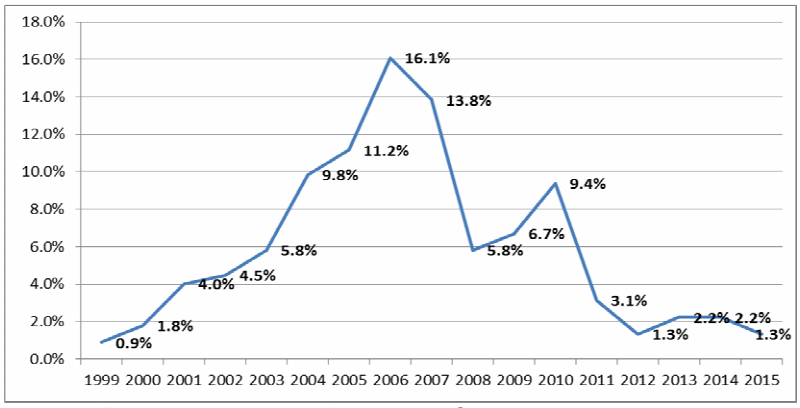

Fig. nr. 2. Fluxuri de migrație România – Spania în rândul copiilor români

Dimensiunea lingvistică

Limba este unul dintre cele mai puternice atribute identitare ale individului; ea conferă apartenență culturală, iar asimilarea și studierea ei se fac în mediul sociocultural de proximitate. Pentru elevii români, dar și pentru părinții lor, imigranți din Spania, contactul cu limba română se realizează prin intermediul programelor TV în limba română, lectura ocazională de cărți sau articole on line în limba română, dar și eventual prin participarea la cursurile extrașcolare de limba română.

Generația a doua de imigranți, copiii români născuți în Spania sau care au emigrat la vârste mici, au declarat în proporție de 40,6 % că știu să vorbească „foarte bine" în limba română, iar 11,1% „slab" și „foarte slab" (fig. nr. 3). În ceea ce privește cunoașterea limbii române la nivel de scriere, rezultatele sunt și mai scăzute, astfel, 19, 3% au spus că știu să scrie „foarte bine" în limba română, iar 28,1% „foarte slab" și „slab" (fig. nr. 4). În mediul familial, limba română este utilizată la nivel de conversație în proporție de 82,8% de către părinți, iar 16,3% aleg să vorbească în limba spaniolă cu propriii copii (fig. nr. 5).

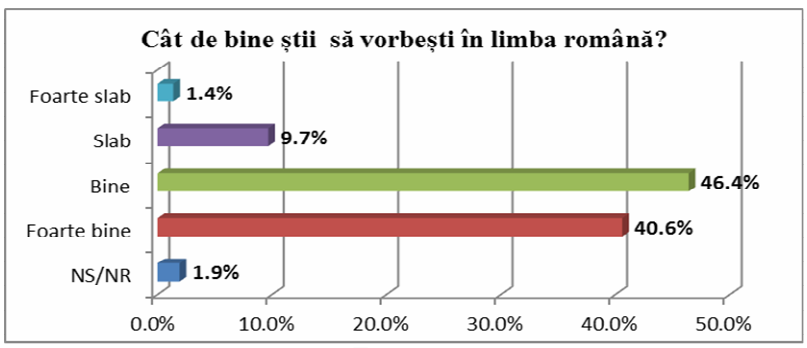

Fig. nr. 3

BDD-A26605 © 2016 Editura Universității din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

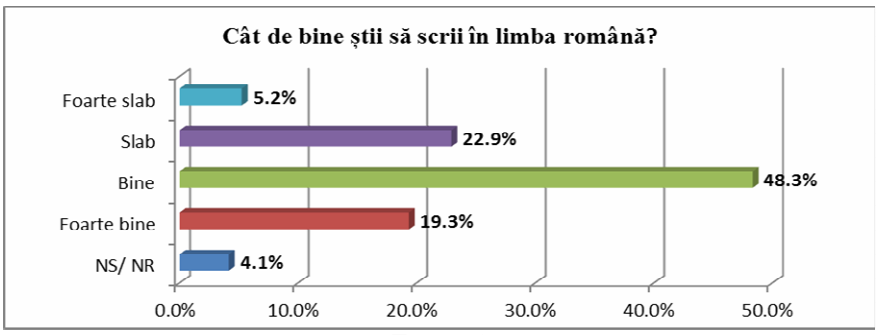

Fig.nr. 4

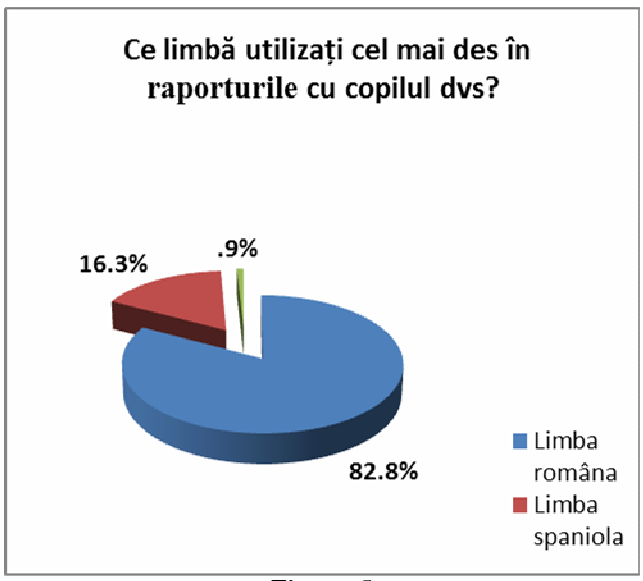

Fig. nr. 5

Datele de mai sus pot fi explicate şi pornind de la faptul că într-un context de imigrare, limba familiei are rolul său enculturant, dar odată cu intrarea la şcoală în ţara gazdă, elevul imigrant se va afla într-un spaţiu de socializare diferit lingvistic. Astfel, copiii imigranţilor români vor reîncepe procesul de adaptare la noul context fizic, social şi cultural, plecând de la practici educative şcolare diferite şi de la un mediu familial, aflat el însuşi în negociere şi adaptare.

Activitatea lingvistică ocupă în fiecare cultură primul loc de enculturaţie, iar sensurile culturale transmise prin limbă au o importanţă majoră pentru socializarea individului. În cazul copiilor români născuţi în Spania enculturaţia are loc direct în cultura şi limba spaniolă. De obicei copiii migranţilor jonglează cu două *coduri lingvistice simultane*, rezultat al contactului timpuriu cu cea de-a doua limbă a ţării gazdă. Totuşi se întâmplă rar ca ambele limbi -româna şi spaniola- să fie utilizate egal, deoarece în

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

realitate doar una dintre limbi este stăpânită mai bine decât cealaltă, iar aceasta este limba spaniolă. Astfel, limba română se utilizează ocazional în mediu familial sau pe timpul vacanţelor petrecute în România. În mediul şcolar, chiar dacă au colegi care aparţin aceluiaşi grup cultural şi etnic, copiii imigranţi români optează pentru limba spaniolă în situaţiile de comunicare între ei.

Limba utilizată şi cunoscută este unul dintre elementele culturale cheie ale identităţii unei persoane. Dorinţa părinţilor pentru copiii lor de a cunoaşte limba română se asociază semnificativ cu proiectul revenirii în România. Astfel, cu cât părinţiii sunt mai înclinaţi să revină în România, cu atât îşi doresc în măsură mai mare pentru copiii lor să cunoască limba română.

Dimensiunea transnaţională, dorinţa de revenire în ţara de origine, orientarea identitară

Elevii imigranţi români din Spania îşi doresc foarte puţin să revină sau să vină (în cazul celor născuţi în Spania) în România. Generația a doua de imigranţi doreşte să locuiască în Spania, în proporţie de 59,9%, şi doar 28,8% au spus că „şi-ar dori să locuiască în România", iar 11,3% „ar dori să locuiască în altă ţară" (fig. nr. 6). Acest indicator este specific imigranţilor cu orientare identitară spre ţara gazdă. Nici măcar revenirea pe termen scurt, doar pe perioada studiilor universitare, nu-i atrage pe aceştia. Aproape jumătate dintre respondenţi, 47% „nu-şi doresc deloc", „foarte puţin" sau „puţin" să studieze în România, şi doar 33,4% îşi „doresc foarte mult" şi „mult" să studieze la un moment dat în ţara de origine (fig. nr. 7).

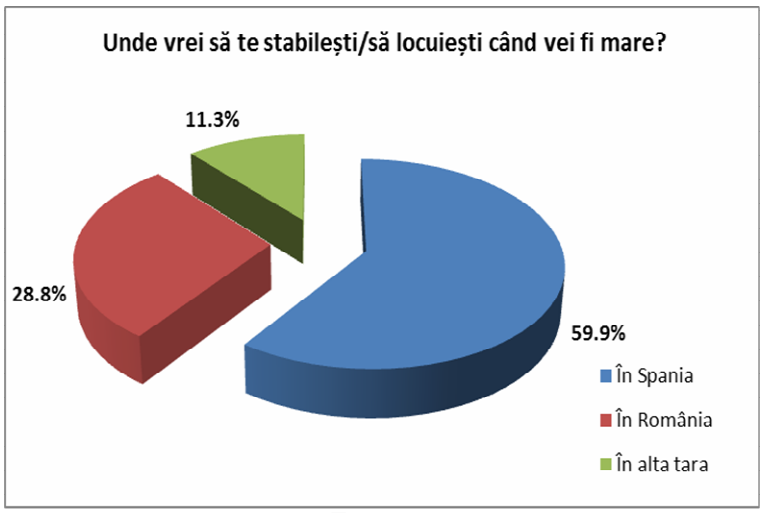

Fig. nr. 6

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

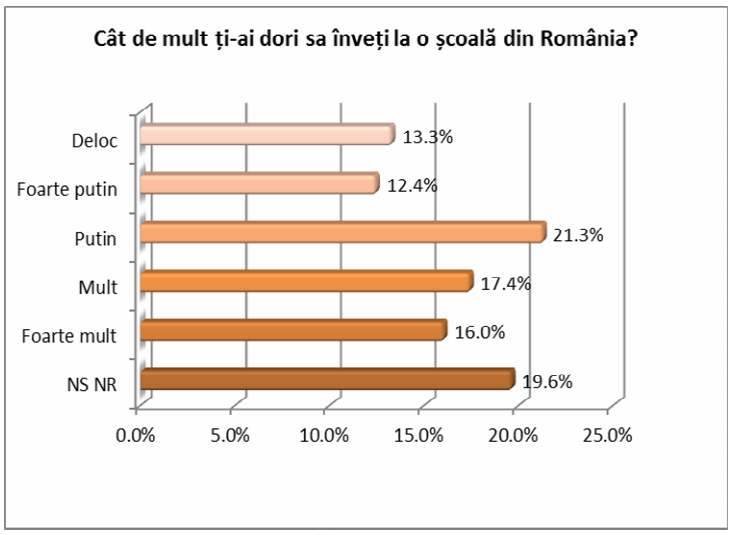

Fig. nr. 7

Vizitele în țara de origine arată tipul de transnaționalism și de orientare identitară a familiei către locul de origine. Respondenții elevi au declarat în proporție de 50% că vin „o dată pe an" în România (fig. nr. 8). Faptul că unii dintre copiii imigranți români s-au născut în România se corelează cu o frecvență mai mare a vizitelor făcute în Romania, dar copiii născuți în România vizitează țara de origine la fel de des ca cei născuți în afara României. Este normal să fie așa, deoarece decizia de a vizita țara o iau părinții, adulții.

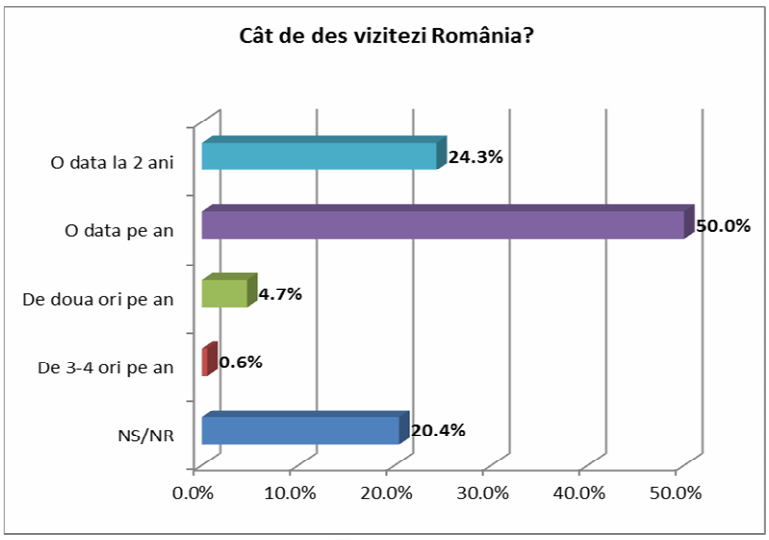

Fig. nr. 8

BDD-A26605 © 2016 Editura Universității din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

În schimb, respondenţii adulţi au declarat în proporţie de 73,8% ca îşi doresc să revină în România, dar 57,7 % au spus că nu ştiu când se va întâmpla revenirea, ceea ce semnifică o atitudine identitară ambivalentă. Se ştie că prelungirea şederii în ţara gazdă duce la dezrădăcinare, iar în final la migraţia definitivă. Dintre aceştia doar 50,8% şi-ar dori să revină cu familia în România. Principalele motive invocate de respondenţii adulţi care nu-şi doresc să revină în România sunt legate de un viitor mai bun al copiilor în ţara gazdă şi lipsa oportunităţilor economice din ţara de origine.

Remitenţele trimise acasă sunt un indicator al transnaţionalismului şi a orientării ambivalente a imigranţilor români din Spania. Rezultatele cercetării a suprins această dimensiune a transnaţionalismului prin faptul că 27,4% dintre respondenţii adulţi trimit bani în România cu o periodicitate lunară şi trimestrială, 24,9% trimit de două ori pe an sau o dată pe an, iar 27,3% au declarat că nu trimit niciodată bani în ţara de origine. Este posibil că periodicitatea şi volumul de remitenţe transmise în ţara de origine să se reducă odată cu trecerea timpului petrecut de către românii imigranţi în societatea primitoare.

Dimensiunea identităţii culturale, educaţia

Faptul că aproximativ 47,8% dintre elevii români din Spania declară că „se simt mai degrabă români", iar 31,8% „mai degrabă spanioli" (fig. nr. 9), arată că sentimentul apartenenţei imigranţilor la societatea de origine nu are nimic static, şi, dacă ea poate fi diferită la fiecare individ, se schimbă de asemenea de-a lungul generaţiilor. Între aceştia, o proporţie importantă o au acei copii care s-au născut în Spania din părinţi imigranţi români sau din familii mixte. Copiii născuţi în România se simt mai degrabă români decât spanioli, comparativ cu cei născuţi în Spania. Dar, în ciuda acestui lucru, totuşi înclină în mai mică măsură să revină în România cum am văzut anterior. Deci, nu doar identitatea asumată de român îi face mai dispuşi să revină în România, ci şi o anume imagine pe care o dezvoltă privind o ţară, modul în care şi-ar putea dezvolta cariera etc.

În cazul copiilor de imigranţi, există un *risc de culturalism* [Iñaki García Borrego, 2003, p. 80] atunci când se vorbeşte de existenţa unui conflict datorită tensiunilor dintre aşa numita „cultura de origine" întipărită în familie şi cultura majoritară din ţara primitoare (identificată cu şcoala ca instituţie delegată de a se ocupa cu integrarea şi socializarea lor). „Cultura de origine" este de multe ori privită ca fiind principalul obstacol în calea „integrarii sociale" a populaţiilor de migranţi, ca un balast pe care îl poartă pasiv până când reuşesc să se elibereze de el. De obicei, copiii imigranţilor sunt mai afectaţi de aceste aspecte şi vor face tot posibilul să se asemene cu ceilalţi copii nativi, chiar dacă aceasta înseamnă ca vor manifesta diferite identităţi în funcţie de context.

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

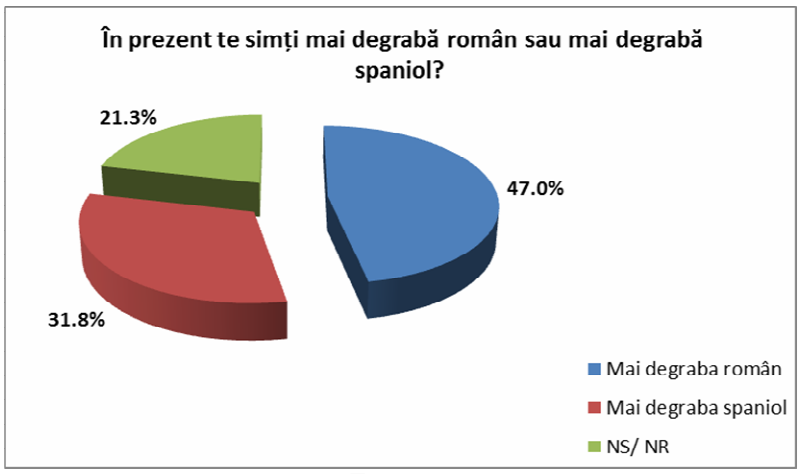

Fig. nr. 9

În ceea ce privește sentimentul identității culturale resimțit de către adulții imigranți, aceștia în proporție de 81,2% declară că „se simt români". Părinții care „se simt mai degrabă români" decât „spanioli" au tendința de a avea copii care gândesc la fel identitatea proprie. La începutul perioadei de ședere a imigranților, în țara gazdă, există o preocupare sinceră pentru menținerea identității românești, dar pe măsura trecerii timpului această optică a imigranților se modifică, mai ales dacă nu au în vedere o posibilă reîntoarcere a lor sau a copiilor lor în România.

Școala spaniolă este privită ca o instituție primitoare pentru majoritatea elevilor imigranți români, lucru dovedit de procentul foarte mare de elevi - 80,4% - care se declară „foarte mulțumiți" și „mulțumiți" de profesorii spanioli (fig. nr. 10). Acest lucru arată, pe de o parte, o foarte bună intregrare în societatea dominantă, iar, pe de altă parte, eficiența măsurilor de integrare educațională spaniole.

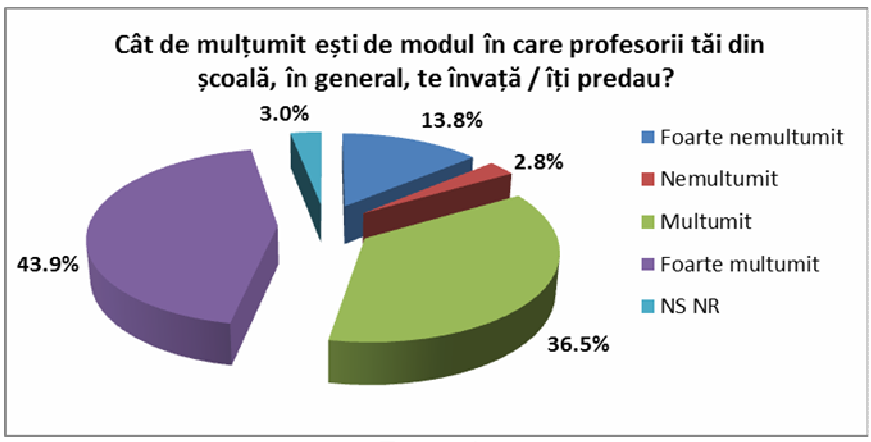

Fig. nr. 10

BDD-A26605 © 2016 Editura Universității din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

Respondenţii elevi în proporţie de 75,7% au declarat că nu se simt marginalizaţi sau nedreptăţiţi în şcolile din Spania (fig. nr. 11). Acest lucru arată eficienţa dispoziţiilor celor mai răspândite în sistemul educaţional spaniol care promovează diversitatea culturală şi integrarea copiilor imigranţi. De obicei, stereotipurile şi marginalizarea constituie două pericole majore în calea integrării, care pot provoca eşecuri şcolare în rândul copiilor proveniţi din familiile de migranţi. Dar, în cazul copiilor imigranţilor români din Spania acest aspect nu se demonstrează.

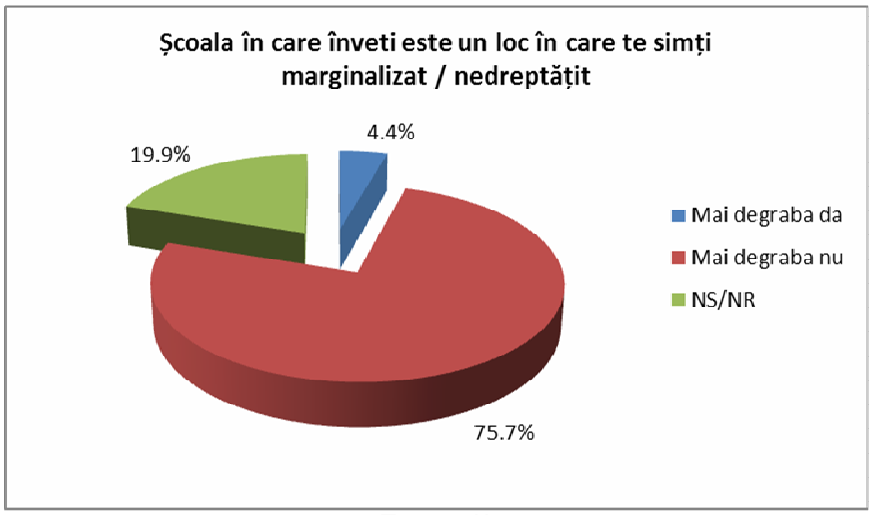

Fig. nr. 11

În ceea ce priveşte succesul educaţional, 84,4% dintre ei declară că au rezultate „bune" şi „foarte bune" la şcoală. Rezultatele din cercetarea pilot au arătat că 51,2% au medii şcolare între 8 şi 10, iar 25,1% au medii în jur de 7. Generaţia a doua de imigranţi înregistrează o mai bună performanţă, deoarece ei s-au născut în Spania şi, prin urmare, nu necesită o perioadă de asimilare şi de adaptare la noul mediu, nu sunt înscrişi mai târziu în sistemul şcolar şi au avut la dispoziţie ani mai mulţi să înveţe limba ţării gazdă. În general, integrarea copiilor este dependentă de politica ţării de destinaţie. Astfel cu cât politicile de încurajare a diversităţii culturale sunt mai promovate şi mai aplicate, cu atât se favorizează multiculturalismul şi interculturalitatea, cu atât creşte gradul de integrare şi de înrădăcinare în societatea primitoare.

Părinţii elevilor români sunt „mulţumiţi" de sistemul şcolar spaniol în general, iar 94,4% consideră ca propriii copii se simt „fericiţi" în Spania (fig. nr. 12). Ei sunt mulţumiţi de performanţele şcolare ale copiilor lor şi le urmăresc frecvent activitatea şcolară. Se pare că „politica statului spaniol privind educaţia a favorizat fenomenul imigraţiei", aşa cum declară Rahona López şi Morales Sequera [2013] în lucrarea intitulată "*Educación e inmigración en España: desafíos y oportunidades*".

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

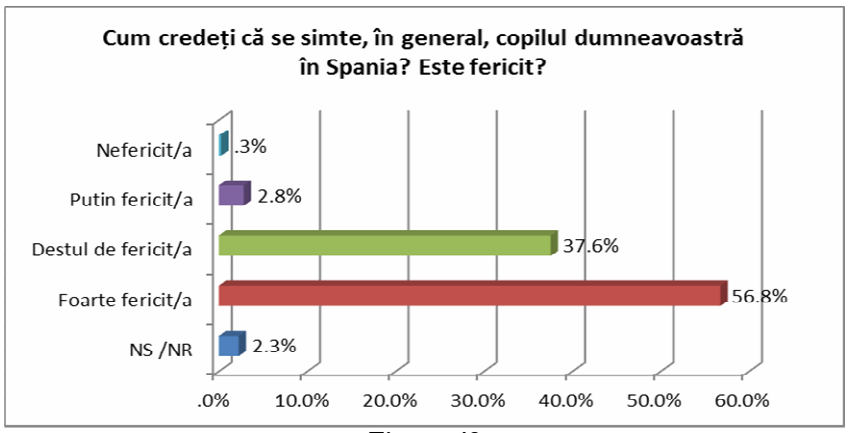

Fig. nr. 12

Părinţii generaţiei a doua de imigranţi români din Spania îşi doresc pentru propriii copii să urmeze studii superioare în proporţie de 53,3% în Spania sau în altă ţară. Pentru aceştia, a avea studii superioare în străinătate prezintă o garantare a calităţii formării universitare, un status social superior şi şansele pentru ocuparea unui loc de muncă mai bine plătit.

Dimensiunea interculturală

Diversitatea culturală este o caracteristică a societăţilor europene, unde existenţa diferitelor grupuri culturale în cadrul aceleiaşi entităţi statale necesită instituirea dialogului intercultural.

Migraţia şi educaţia interculturală sunt două concepte care prezintă la ora actuală un interes deosebit în cercetarea academică, dar şi la nivelul politicilor publice de integrare educaţională a imigranţilor, în special datorită prezenţei copiilor imigranţilor în şcolile ţărilor gazdă.

Copiii imigranţi sosesc la şcoală în noua ţară gazdă cu limbile şi culturile lor de origine, cu propriile repere culturale. Contactele stabilite între grupurile culturale diferite favorizează anumite tipuri de legături în interiorul şcolii, dar şi între familii şi instituţiile şcolare. Relaţiile între culturi au la bază reprezentările sociale şi sociocognitive ale copiilor, părinţilor şi profesorilor privind locul fiecăruia în şcoală şi societate.

Atât elevii de origine română, cît şi părinţii acestora, au un comportament intercultural bazat pe toleranţă, pe o bună comunicare şi participare interculturală, pe recunoaşterea culturală şi acceptarea diferenţelor culturale. Toate acestea demonstrează o integrare deplină în cultura dominantă, dar fără ca acest aspect să afecteze propria identitate culturală de origine, cel puţin la nivelul primei generaţii de imigranţi.

Există diferenţe la nivelul competenţelor interculturale între grupul de elevi şi cel al părinţilor, în sensul că procentele sunt uşor mai ridicate la părinţi. Adulţii români imigranţi (grupul de părinţi) sunt maturi şi înţeleg raţional procesul de adaptare la noul context cultural, social şi politic, iar faptul că identitatea lor este deja formată în

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

ţara de origine explică şi sentimentul apartenenţei culturale româneşti, mult mai profund decât în cazul generaţiei a doua de imigranţi.

Apartenenţa la o colectivitate culturală are la bază trăsături culturale. Apartenenţele sunt plurale, dinamice, vizibile şi permit conştientizarea de către fiecare individ sau grup a existenţei altor apartenenţe diferite de ale sale, precum şi cunoaşterea şi deschiderea înspre ele şi schimbul reciproc. Identificarea printr-o astfel de apartenenţă descrie o situaţie de interculturalitate, în care întâlnirea atât a diferenţei, cât şi a similarităţii reprezintă un punct cheie în procesul de identificare. În acest context se poate produce fie o întărire a sentimentului de apartenenţă „care există deja" sau o dezvoltare puternică a unui sentiment referitor la o „nouă" apartenenţă [Blanchet, Francard, 2005:52], aşa cum este cazul generaţiei a doua de imigranţi.

Procentajele uşor mai scăzute inregistrate în cazul copiilor, referitoare la competenţele interculturale, demonstrează că imigraţia influenţează mult mai mult identităţile lor, care vor trece printr-un proces îndelungat de re-adaptare culturală la noul spaţiu. Ei vor adopta strategii de *re –construcție* şi *re-articulare* identitară la noul context social, cultural, economic şi politic, iar aceste modificări vor fi mai profunde la ei decât la părinţii lor.

Principalele trăsături ale generaţiei a doua de imigranţi din Spania – rezultatele finale alecercetării

Caractertistici demografice

1. În Spania locuiesc astăzi 99.400 elevi de origine română, cu vârste de la 3 la 18 ani, însemnând 13,95% din totalul elevilor străini şcolarizaţi în sistemul educațional spaniol.
2. 52% dintre elevii români participanţi la cercetare s-au născut în România şi au emigrat odată cu familiile lor la diferite vârste.
3. 41,4% s-au născut în Spania, practic aceştia constituie generaţia a doua de imigranţi.
4. 70% provin din părinţi cu şcoală profesională şi liceu, iar 9,9% din părinţi cu studii superioare.
5. 98% provin din familii cu ambii părinţi români şi doar 2% din familii mixte.

Dimensiunea lingvistică

6. Mai puţin de jumătate dintre ei au cunoştinţe limitate de limba română.
7. În mediul familial jumătate din ei vorbesc limba spaniolă, iar cu prietenii şi colegii de şcoală chiar dacă sunt printre ei şi români vorbesc tot în limba spaniolă.
8. Copiii născuţi în Spania sunt mai interesaţi să citească cărţi în limba română decât cei născuţi în România.
9. Dorinţa părinţilor pentru copiii lor de a cunoaşte limba română se asociază semnificativ cu proiectul revenirii în România.
10. Elevii care se simt mai degrabă români cunosc şi mai bine limba română.

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

Identitatea asumată

11. 31,8% dintre elevii români din Spania declară că se simt mai degrabă spanioli, iar 47% se simt români.

12. Elevii români născuţi în România se simt mai degrabă români decât spanioli, comparativ cu cei născuţi în Spania.

13. 84% dintre elevii români declară că ceilalţi colegi au o părere „foarte bună" şi „bună" despre faptul că ei sunt români.

14. Părinţii care se simt mai degrabă români decât spanioli au tendinţa de a avea copii care gândesc la fel identitatea proprie.

Educaţie

15. 63,3% dintre elevii români nu au mers la gradiniţă sau şcoală în România.

16. Majoritatea sunt şcolarizaţi în sistemul educaţional public spaniol.

17. Rezultatele şcolare sunt bune, neexistând diferenţe majore faţă de ceilalţi elevi din şcolile publice.

18. 80% dintre elevi sunt mulţumiţi de şcoala din Spania, nu se simt discriminaţi sau marginalizaţi.

Proiecte de revenire

19. Mai mult de jumătate dintre ei nu-şi doresc să înveţe la şcoală în România.

20. 60% îşi doresc să locuiască la maturitate în Spania, şi doar 28,8% ar dori să locuiască în România.

21. Copiii români născuţi în Spania sunt mai înclinaţi să revină în România la maturitate comparativ cu cei născuţi în România.

22. 50% vin o dată pe an în România în vacanţă cu părinţii.

23. 40% dintre părinţi nu-şi doresc ca proprii copii să revină în România, deoarece consideră ca viitorul lor este în Spania.

24. 94,4% dintre părinţi consideră ca proprii copii se simt „foarte fericiţi" şi „destul de fericiţi" în Spania.

25. Părinţii care doresc să revină la un moment dat în România declară că şi-ar dori în acelaşi timp să aibă copilul la o facultate din România (39.2%).

26. Părinţii care doresc să revină la un moment dat în România declară că şi-ar dori în acelaşi timp să aibă copiii stabiliţi în România.

27. Intenţia de revenire în ţara de origine indică fie eşecul, fie împlinirea obiectivelor asumate prin strategia care a stat la baza emigrării.

28. Imigranţii români care sunt înclinaţi să revină în ţara de origine sunt fie nemulţumiţi de consecinţele pe care migraţia le-a avut asupra familiei lor şi de nivelul veniturile lor realizate în Spania, fie percep o evoluţie mai bună a societăţii româneşti, au acumulat suficient capital economic şi se identifică puternic cu locul de origine.

29. Imigranţii decişi să nu se mai întoarcă în România sunt detaşaţi de ţara de origine şi manifestă simptomul dezrădăcinării, la fel şi copiii lor.

30. Românii care au trăit experienţa emigrării, chiar dacă nu au de gând să revină în ţară, ei îşi leagă viitorul de locurile de origine prin trimiterea de remitenţe,

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

cumpărări de terenuri, cumpărare sau construire de case, participarea la procesele elective din ţara de origine, etc.

BIBLIOGRAPHY

Abou, S., 1981. *L'identite culturele*, Paris, Anthopros.

Anghel, R.G., Horvath, I. (coord.), 2002. *Sociologia migrației. Studii de caz românești*, Ed. Polirom, Iasi.

Basch, L., Schiller, N.G., Blanc, C.S., 1994. *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicament, and Deterritorialized Nation-States,* Routledge, London.

Bauböck, R., Faist, T., 2010. *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods,* IMISCOE Research, Amsterdam University Press 2010, p.9-22.

Beheydt, L., Demeulenaere, I., 2005. „Bilingvism" in Ferreol, G. şi Jucqois, G.,(cood) *Dicţionarul alterităţii şi al relaţiilor interculturale,* Ed. Polirom, Iaşi, pp.86-91.

Bîrzea C., 2005. *Cetățenia Europeană*, Ed. Politeia -SNSPA, București.

Blanchet, P., Francard, M., 2005. „Apartenenţă" în Ferreol, G. şi Jucqois, G.,(cood) *Dicţionarul alterităţii şi al relaţiilor interculturale,* Ed. Polirom, Iaşi, pp. 43-55.

Bombelli, G., 2015. "Towards a new lexicon and a conceptual grammar to understans the Multicultural Issues", in La Barbera, M.C. (cood) *Identity and Migration in Europe*: *Multidisciplinary Perspectives*, Springer Internaţional Publishing Switzerland, pp.15-26.

Camilleri, C., 1990. "Identite et gestion de la disparite culturelle: essai d'une typologie", in *Strategies identitaires*, Paris, P.U.F.

Dasen, P.R.; Perregaux, C., Rey, M., 1999. *Educaţia interculturală: experienţe, politici, strategii*, Ed. Polirom, Iaşi.

Francard, M., Blanchet, P., 2005. „Identităţi culturale" in Ferreol, G. şi Jucqois, G., (cood) *Dicţionarul alterităţii şi al relaţiilor interculturale*, Ed. Polirom, Iaşi, pp. 328-339.

García Borrego, I., 2003. "Los hijos de inmigrantes como tema sociológico: La cuestión de "la segunda generación", în *Revista andaluza de ciencias sociales*, nr. 3. (pp. 27-46).

Georgiu, G., 2010. *Comunicarea interculturală*, Ed. Comunicare.ro, Bucureşti SNSPA.

La Barbera, M.C. (ed.), 2015. *Identity and Migration in Europe: Multidisciplinary Perspectives,* Springer Internaţional Publishing Switzerland, pp.1-15.

Levitt, P.; Schiller, N.G., 2004. *Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society,*International Migration Review, Volume 38, Issue 3, pp. 1002–1039.

Mannheim, K., 1990. *Le problème des générations*. París: Nathan.

Nedelcu, A., 2008. *Fundamentele educaţiei interculturale: diveristate, minorităţi, echitate,* Ed. Polirom, Iaşi.

Pries, L., 2003. "The approach of transnational social spaces: responding to new confirguration of the social and the spatial", in Pries L. (2001), *New transnational social spaces. International migration and transnational companies in the early twenty-first century,* New York, Routledge.

Pries, L., 2008. "Transnational Societal Spaces: Which Units of Analysis, Reference, and Measurement?", in Pries L. (cood) *Rethinking Transnationalism. The Meso-link of organisations,* London, Routledge.

Rahona López, M., Morales Sequera, S., 2013. *Educación e inmigración en España: desafíos y oportunidades*, Organización de Estados Iberoamericanos para la Educación, la Ciencia y la Cultura (OEI), Madrid.

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)

Sandu, D., 2006. Locuirea temporară în străinătate. Migraţia economică a românilor: 2002-2006, Bucureşti, FSD.
Sandu, D., 2009. *Comunităţi româneşti în Spania*. FSR.
Sandu, D., 2010. *Lumile sociale ale migraţiei româneşti în străinătate,*Ed. Polirom, Iasi.
Schutz, A., 1971. *On Phenomenology and Social Relations: Selected Writings (Heritage of Society),* University of Chicago Press.
Valtolina, G.G., 2013. "Improving Children's Rights in Migration Across Europe" în *Migrant Children in Europe*, G.G. Valtolina (Ed.) IOS Press, pp. 1-15.
Vertovec, S., 2004. *Trends and Impacts of Migrant Transnationalis* Centre on Migration, Policy and Society Working Paper No. 3, University of Oxford.
Vertovec, S., 2009. *Transnationalism,* KEY IDEAS Series. Routledge/Taylor & Francis Group, London and New York.
Vertovec, S., 2001. "Transnationalism and identity" în Journal of Ethnic and Migration Studies Vol. 27, No. 4, pp. 573- 582.
Viola, F., 2015. "Negociation of identities and negotiation of values in multicultural societies", in La Barbera M.C. (ed), *Identity and Migration in Europe: Multidisciplinary Perspectives,* Springer Internaţional Publishing Switzerland, pp. 27-34.

BDD-A26605 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:18 UTC)